

Vyšší účinnost v komunistické výchově ve vojenských školách

Komunistická výchova ve školách je chápána jako realizace úkolu připravit mladou generaci pro život v rozvinuté socialistické společnosti, pro aktivní účast na její výstavbě a obraně. Komunistická výchova je tak důležitou a nezaměnitelnou metodou uskutečnění procesu přeměny ve vědomí a jednání nové generace, je významným konkrétním politickým úkolem, na jehož plnění závisí další rozvoj společnosti.

Cíle a úkoly komunistické výchovy je nutné chápat konkrétně historicky. To znamená vycházet z analýzy podmínek společnosti, ve které žijeme a pro kterou připravujeme ve školách nové kádry. Bez tohoto konkrétně historického přístupu je každý požadavek na formování „všeobecně a harmonicky rozvinutého člověka“ jen abstraktní fráze.

Obsah komunistické výchovy je nutné chápat jako formování všech podstatných stránek a vlastností člověka, které jsou potřebné pro jeho historicky konkrétní aktivní účast na plnění úkolů výstavby a obrany socialistické společnosti, jako formování a rozvoj člověka v oblasti odborné, profesní, ideově politické a mravní, tělesné, charakterové a další.

Zároveň je nezbytné mít neustále na paměti, že komunistická výchova není jen výchova ideově politická a mravní, jak je mnohdy její obsah nesprávně i v podmín-

kách vojenských škol zužován. Socialistickou společnost nemohou úspěšně budovat a bránit lidé, kteří nejsou dobrými odborníky, skutečnými znalci své profese a mistry svého oboru, lidé, kteří nemají dobrý poměr k práci a zaujetí pro své povolání, lidé, kteří si uvědoměle a soustavně neosvojují vědění a návyky, k nimž lidstvo dospělo v průběhu minulých staletí. Z toho vyplývá, že je nutné dosáhnout rovnováhy mezi jednotlivými složkami komunistické výchovy tak, aby cílevědomě zabezpečovala jednotu politické, odborné, vojenské a všeobecně kulturní připravenosti vojenských kádrů. Jinak je nemožné úspěšně realizovat stanovený cíl.

Všechna tato východiska mají plnou a nezastupitelnou platnost i při koncipování a přístupech k realizaci cílů a úkolů komunistické výchovy ve vojenských školách.

V podmínkách vojenských škol se nehovoří o komunistické výchově poprvé. Je předmětem neustálé pozornosti služebníků a politických orgánů a stranických organizací od XIV. sjezdu KSČ, zejména od červencového zasedání ÚV KSČ v roce 1973. Je však také třeba sebekriticky říci, že s dosaženými výsledky není možné se spokojit, neodpovídají potřebám doby ani možnostem vojenských škol. Bude správné si to uvědomit zejména proto, že v současném období bylo završeno zpracovávání

plánů komunistické výchovy a přistupuje se k jejich konkrétní realizaci a postupně prosazení do života a praxe.

Předně komunistická výchova na vojenských školách je konkrétním reálným bojem o vědomí nové generace vojáků z povolání. Je neukončeným procesem a je svou podstatou dynamická. Proto v současnosti, kdy jsou zpracovávány plány komunistické výchovy a přistupuje se k jejich naplňování, je oprávněna otázka: Je skutečně na každé škole promyšlena strategie a taktika tohoto boje? Mám za to, že tomu tak není a řada otázek ještě není dořešena.

V čem vidím problémy a co je podle mého názoru nutné udělat k dosažení vyšší účinnosti komunistické výchovy a k vyhnutí se formalismu?

Výchovnou práci vojenských škol (ideově politickou, odbornou i vojenskou) dosud vážně znehodnocuje vše, co nebere dostatečně zřetel na nové kvalitativní procesy, jež se odehrávají ve všech oblastech života společnosti a armády po XVII. sjezdu KSČ a celarmádním stranickém aktivu. Požadavek na zkvalitnění řízení procesu výchovy, dosažení obratu v její účinnosti není subjektivním přáním vyšších orgánů, ale je kategoricky diktován vývojem socialistické společnosti a armády. Proto dnes, jak praxe potvrdila, již nelze vystačit jen s vytýčováním cílů a obsahu komunistické výchovy, bez cílevědomé a konkrétní realizace stanovených úkolů. Jde totiž o to, že v procesu komunistické výchovy je nutné více než kdykoli předtím počítat s dynamikou nejen dnešního života, ale i toho, do něhož mají absolventi vojenských škol vstoupit. Při řešení tohoto úkolu se projevuje největší slabina v připravenosti absolventů vojenských škol.

Studiem poznatků, které získala HPS ČSLA za poslední období lze rovněž dospět k závěru, že základní problém v dosažení vyšší účinnosti výchovy je nutné hledat v upevnění jednoty názoru a jednotného přístupu velitelského a vědeckopedagogického sboru k pochopení a realizaci politické a ideologické funkce vojenské školy. Ta se realizuje celým životem a organizací činnosti školy, jednotou cílů a úkolů výchovy. Provádět ofenzivní a účinnou komunistickou výchovu a vést rozhodný boj o socialistický profil budoucího důstojníka — praporečka a jeho socialistické uvědomění proto nemůže být založeno jen na dobré vůli, probíhat živelně, či být řešeno jednostranně.

Předmětem vážné pozornosti musí být i boj s názory a činností částí velitelů a učitelů, kteří pod vlivem staré praxe, své-

ho pohodlnictví, či z dalších důvodů se snaží oddělovat školu od dynamiky života armády a daného druhu vojska, uzavřít se do ulity školy a předmětu. Dokladem existence tohoto záporného jevu je dosud málo účinná reakce celé řady škol, fakult, kateder a učebních skupin i učitelů na realizaci požadavků velení a HPS ČSLA ke zkvalitnění přípravy absolventů škol pro výkon funkce u vojska a vůbec celá oblast jejich vojenské výchovy, zejména její reálná výslednost.

Konečně, z hlediska analýzy konkrétních faktorů, které podmiňují účinnost výchovy, je nutné zdůraznit, že mnohdy stále schází rozhodující podmínka pro úspěšnost společného úsilí, jako je komplexní působení celého systému, organická sladěnost a provázanost všech složek, jejich odborné, ideové, organizační i realizační jednoty.

HPS ČSLA na základě minulých zkušeností zpracovala a v dubnu roku 1986 vydala pro všechny vojenské školy Vzorový plán komunistické výchovy. Jeho vydání sledovalo za cíl ujednotit obsahové a organizační přístupy škol k realizaci úkolů komunistické výchovy po XVII. sjezdu KSČ a celarmádním stranickém aktivu. Zároveň na základě zobecnění zkušeností překonat uvedené nedostatky. Je však nutné zdůraznit, že největší chybou by bylo pouze jej převzít bez přihlídnutí k vlastním konkrétním podmínkám. Z těchto důvodů jistě nebude na škodu sdělit některé poznatky z analýzy procesu tvorby současných plánů komunistické výchovy ve vojenských školách.

Charakteristickým rysem všech nových plánů je, že dávají výchovné práci perspektivnost, prohlubují představu o poslání dané školy v armádním organismu, poznatky o jednotlivých subjektech výchovy, o svém místě a celkové soustavě přípravy posluchače a žáka, o úkolech, které škola v jejich přípravě musí splnit.

V další části se zaměřím na problémy, kterým by při ověřování nových plánů komunistické výchovy na vojenských vysokých školách měla být věnována pozornost.

Z této charakteristiky plánů vyplývají základní zásady plánování a proces realizace komunistické výchovy žáků a posluchačů:

1. Vedoucí zásadou je určující vliv komunistické strany Československa, jejích orgánů a organizací na řízení komunistické výchovy. To znamená, že program komunistické výchovy důsledně vychází z linie a požadavků strany, že určující úlohu při jeho zpracovávání a realizaci mají velitelé s nedílnou velitelskou pravomocí, kteří při-

tom vycházejí ze stanovisek vyšších služebních a politických orgánů a plně se opírají o moudrost a zkušenost stranického aktivu školy a základních stranických organizací. Jen v druhém úsilí velení, politického oddělení a ZO KSČ je možné stanovit obsahové zaměření plánu, jeho základní úkoly a opatření, zabezpečit jejich splnění a náročně hodnotit dosažené výsledky.

2. Komplexnost neboli souhrn a vzájemný soulad všech základních směrů komunistické výchovy. To znamená, že je povinností při zpracování plánů pro každý ročník žáků a posluchačů předvídat takový soubor opatření, který zahrnuje úkoly všech složek komunistické výchovy. Plány musí sjednocovat dílčí cíle výchovného procesu, na něž se jednotliví vychovatelé orientují a v souladu s nimiž vychovávají jednotlivé posluchače a posluchačské kolektivy. Počátkem i motivem tohoto programu je určení základních rysů osobnosti absolventa příslušného oboru a specializace až po zhodnocení těch, kdo jsou v souladu s tímto programem vychováváni. Z principu komplexnosti však vyplývá ještě jeden důležitý požadavek, aby se na plánování podíleli jak vychovatelé, tak vychovávaní, to je žáci a posluchači jako subjekty výchovy.

S větší clevědomostí a diferencovaností je nutné stanovit úkoly a poslání fakult, kateder, ročníků, tříd a zejména stranických a svazáckých organizací.

3. Musí směřovat k jednotě uplatňování principu vzdělání a výchovy v celé činnosti vojenské školy. To znamená, že:

— Plán musí stimulovat a zaměřovat rozvoj osobnosti žáka a posluchače v procesu pedagogicky správně organizované činnosti a života ve vojenské škole.

— Plánování výchovné práce musí být v souladu s plánem průběhu výchovně vzdělávacího procesu. To znamená, že doporučená opatření pro mimoškolní dobu budou sladěna s tím, co se řeší v obsahu, formách a metodách výuky. Vždy při sledování určitého směru výchovného působení v souladu se složkami komunistické výchovy je nutné nezbytně promyslet, jaké možnosti pro realizaci dává výchovně vzdělávací proces, ve kterém bude výchovný úkol řešen a na co navázat v mimoškolní době.

4. Návaznost a postupnost výchovného procesu. To znamená, že konkrétní opatření, která jsou doporučena udělat v jednotlivých ročnících, musí respektovat to, co, už bylo vykonáno nebo co bude vykonáno v následujících ročnících. Je ovšem zcela

nezbytné mít dostatek ověřených informací o efektivnosti již uskutečněných opatření i o tom, co ze stanovených úkolů nebylo vykonáno nebo čeho nebylo dosaženo. Spolu s tím je nutné studovat a znát zájmy a nálady žáků a posluchačů, jejich všeobecně politickou a kulturní úroveň. Na základě získaných komplexních údajů o příslušné specializaci ročníku, či třídě jsou zpřesňována a doplňována (ne však zmnožována) výchovná opatření. Právě tento požadavek je možné realizovat jen v úzké součinnosti kateder, učebních skupin, fakult, školních jednotek, stranických a svazáckých organizací.

5. Princip osobní zodpovědnosti za svěřený úkol v procesu komunistické výchovy žáků a posluchačů. Jeho předpokladem je ukázněnost všech subjektů, vysoký pocit odpovědnosti a povinnosti. Toho je možné dosáhnout jen tehdy, jsou-li přesně vymezeny povinnosti, jsou-li správně rozestavěny síly a prostředky, je-li soustavně a náročně prováděna kontrola. Proto musí být v plánu přesně vymezena funkce každého článku výchovného systému školy.

Jádrem komunistické výchovy žáků a posluchačů vojenských škol je výuka společenských věd, která organicky prolíná všemi jejími složkami. Realizací světónázorové, metodologické a politickopraktické funkce výuky společenských věd předmětů vyúsťuje do zformování a neustálého upevnění marxisticko-leninského světového názoru a komunistického přesvědčení, socialistického vlastenectví, proletářského a socialistického internacionalismu a nenávisť k třídním nepřítelům. Zároveň tak výuka tvoří základ stranickosti a světónázorové zaměřenosti jejich profesionální přípravy, je jejím integrujícím činitelem. Třídnost a stranickost výuky společenských věd umožňuje posluchačům a žákům nejen hluboce osvojit si marxismus-leninismus, ale také marxisticko-leninskou metodologii jako základ vědeckého myšlení. Tento základ jim na jedné straně umožňuje správně chápat potřeby vojenské praxe, na druhé straně tvůrčím způsobem řešit teoretické i praktické otázky ve své činnosti. Současný systém výuky společenských věd zdokonalený po XVII. sjezdu KSČ a celoharmádním stranickým aktivu nevyžaduje podstatné změny. Co je však třeba udělat, výuku společenských věd podstatně přiblížit praxi, zbavit přednášky, semináře a cvičení i další formy zjednodušených představit o socialismu a v probíhajících společenských procesech pravdivě vysvětlovat problémy a složitosti, přeměnit monolog učitele na živý dialog se žáky a posluchači.

To znamená nesnižovat, ale naopak zvyšovat ideově politickou, teoretickou a metodickou úroveň výuky společenských věd, pedagogické mistrovství a odbornou erudici učitelů.

V referátu náčelníka hlavní politické správy ČSLA generálplukovníka Jaroslava Klichy na celoarmádním stranickém aktivu byl zvýrazněn požadavek, aby bylo dosaženo vyšší úrovně vojenské výchovy, zejména ve vojenských školách. V ní je prvořadě formování neustálé připravenosti vojáků splnit slova vojenské přísahy a schopnosti snášet psychické, morální a fyzické těžkosti vojenské služby jako přípravy na praktický výkon funkce a skutečnou bojovou činnost.

V souladu s těmito požadavky je třeba ve vojenských školách znovu podrobně posoudit otázky, jak dosáhnout vyšší účinnosti vojenské výchovy posluchačů a žáků. Je to správné. Poznatky však ukazují, že ne vždy při ujasňování cílů a úkolů a opatření k jejich uskutečnění se vychází důsledně z její úlohy a místa v celém systému výchovy v průběhu jejich studia ve škole. Proto považují za nezbytné na některá východiska a souvislosti s tím spojené upozornit.

Především vojenská výchova vyplývá ze samé podstaty, charakteru a poslání vojenského povolání a tvoří jeho neoddelitelnou součást. Tvoří nezastupitelný prvek profesionálního zaměření. Vyvěrá z výchovného poslání Československé lidové armády a jejího socialistického charakteru. Je tak jedním z nejdůležitějších úkolů výchovně vzdělávacího procesu. Neustálá pozornost této otázce, tvůrčí a důsledný přístup, hledání nových forem a metod v této práci pomáhají vojenským školám úspěšně zvyšovat kvalitu důstojnických a praporčických kádrů.

Základním cílem vojenské výchovy, který formuloval celoarmádní stranický aktiv, je utváření takových morálně politických a bojových vlastností posluchačů a žáků, takových způsobů myšlení, volních vlastností a charakteru, které tvoří jejich vojenské hodnoty, jako je vztah k obraně vlasti, ČSLA a vojenskému povolání, schopnost se připravovat a mistrně vést bojovou činnost. Je to však také vztah k druhu vojska a ke zbraní, jejich mistrné ovládnutí a bojové použití, je to i vztah k plnění náročných úkolů každodenního výcviku a výchovy podřízených. Je to pocit profesionální cti odpovědně plnit svou vojenskou povinnost vůči své socialistické vlasti.

Z toho je zcela zřejmé, že není možné oddělit vojenskou výchovu, její obsah a

formy od celého procesu výchovy posluchačů a žáků. Politické, morální, bojové a psychologické vlastnosti jsou tím nejtěsnějším způsobem navzájem spojeny a nemohou se formovat vedle sebe nebo po částech. Proto vojenské školy musí cílevědoměji usilovat, aby vojenská výchova, rozvíjení bojových vlastností posluchačů organicky prolínalo celým obsahem a všemi formami výchovně vzdělávacího procesu, každým předmětem a mělo hluboké vojenskoprofesionální zaměření. Harmonické prolínání vojenské výchovy všemi složkami komunistické výchovy zabezpečuje cílevědomé formování vlastností, které jsou pro vojáka z povolání nezbytné k úspěšnému výkonu vojenské služby. V tomto smyslu by jistě stálo za to znovu posoudit plány komunistické výchovy, které byly na vojenských školách zpracované po celoarmádním stranickém aktivu a upravit je.

Velice náročný a složitý úkol v podmínkách vojenských škol je zajistit kvalitativní vzrůst samostatnosti a společenské odpovědnosti posluchačů a žáků. Jinak řečeno nemohou být jen objektem, ale musí být zároveň subjektem výchovy. Považují za důležité zamýšlet se nad tímto problémem daleko hlouběji a odpovědněji než tomu bylo dosud.

Ukazuje se, že příprava mladé generace převzít na sebe odpovědnost za budoucí vývoj socialistické společnosti, charakter ČSLA a formování morálních vlastností jako jsou pracovitost, svědomitost, úcta k práci a k lidu, čestnost a pravdivost jsou stejně důležité jako odborné znalosti. Jen nejtěsnější spojení, prolínání těchto vlastností s vysokou odbornou připraveností mladých lidí je předpokladem k tomu, že se budou aktivně podílet na urychlení sociálně ekonomického rozvoje, že je přijmou za svůj životní program.

Vždy je nutné si uvědomit, že socialistické uvědomění nevzniká automaticky a není jen záležitostí přednáškové činnosti a školení, vyžaduje cílevědomé působení slovem a příkladem v práci i životě. Je známo, že už J. A. Komenský pokládal osobní příklad za nejmocnější výchovný prostředek. Je to vyjádřeno v jeho přísloví, že slova se lidí jen dotýkají, ale příklady táhnou. V. I. Lenin napsal, že v socialistické společnosti dodává síla příkladu poprvé možnost uplatnit své masové působení. V dokumentech XVII. sjezdu KSČ je osobní příklad koncipován jako jeden z nejdůležitějších předpokladů ve struktuře rozvíjení lidského faktoru, podmiňující rychlost procesu revolučních změn. To má velice praktický význam z hlediska našeho uvažování jak

dále formovat velitelský a vědeckopedagogický sbor ve vojenských školách.

Důležitým předpokladem vysoké účinnosti komunistické výchovy je tedy kvalita vědeckopedagogického sboru. Jde o to, aby jako celek i jeho jednotlivé části tvořily pevný, ideově politický, teoretický a metodologicky stmelený kolektiv. Včera, dnes i zítra bude platit, že o vysoké účinnosti

komunistické výchovy vždy bude rozhodovat úroveň kvalifikace a mistrovství učitelů spolu s úrovní organizace práce a mezilidskými vztahy. Proto se dnes víc než kdy jindy naléhavě dostávají do popředí otázky kvality politické, vědecké i pedagogické připravenosti velitelů a učitelů, úroveň a výslednost jejich práce. Bez tohoto předpokladu nelze úspěšně úkoly komunistické výchovy realizovat.